С.О. Медведєва

СПОСОБИ АДЕКВАТНОГО ПЕРЕКЛАДУ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ

Згідно загальноприйнятому визначенню, фразеологічна одиниця (ФО) – це стійке поєднання слів, яке характеризується постійним лексичним складом, граматичною будовою та відомим носіям даної мови значенням. Таке семантично пов'язане сполучення слів, на відміну від подібних до нього за формою синтаксичних структур (висловів або речень), не виникає в процесі мовлення відповідно до загальних граматичних і значеннєвих закономірностей поєднання лексем, а відтворюється у вигляді усталеної, неподільної, цілісної конструкції. ФО як мовні утворення порівняно з одиницями нижчих рівнів (словом, морфемою, фонемою) мають складнішу лексико-граматичну й особливо смислову структуру, в утворенні якої важливу роль відіграють позамовні фактори.[1,150]

Термін фразеологія був вперше введений швейцарським вченим Шарлем Баллі в значенні «розділ стилістики, що вивчає стійкі словосполучення». Завдяки радянським дослідникам О.С. Ахмановій, О.Бабкіну, М.М. Шанському, О.І Смирницькому, В.В. Виноградову та іншим фразеологія дістала право виділитися в окрему лінгвістичну дисципліну. [5,97]

Значний внесок у вирішення проблеми адекватного перекладу фразеологізмів був зроблений В.Н. Комісаровим, предметом вивчення якого був переклад з англійської мови на російську. А от проблема еквівалентного відтворення фразеологізму у споріднених мовах знайшла своє відображення у працях О.Курпіль. В.Хлівний досліджував національно-етнічний компонент фразеологічної одиниці з точки зору взаємозв'язку мови і культури.

У фразеології яскраво виявляється самобутність мови, її специфічний колорит, особливості образного народного мислення. Вибір адекватної передачі лексико-фразеологічних одиниць при перекладі дуже важливий для наближення до оригінального стилю автора. Встановлення подібних (ізоморфних) й особливо розрізняльних (аломорфних) рис між різними мовами дає можливість визначити основні напрямки інтерференції мов.

Основною метою порівняння фразеологізмів німецької та англійської мов є встановлення спільних та відмінних рис в будові фразеологічних одиниць та підбір адекватних способів перекладу рідною мовою шляхом системного порівняння всіх фразеологічних аспектів мов.

Центральне місце в описі фразеологічних відповідностей займає проблема еквівалентного відтворення значень образних ФО. Семантика таких одиниць являє собою складний інформативний комплекс, який характеризується наявністю як предметно-логічних, так і конотативних компонентів. Найбільш важливими з них з точки зору вибору відповідностей вважаються наступні: 1) образний компонент значення ФО; 2) прямий або предметний компонент значення ФО, що складає основу образу; 3) емоційний

компонент значення ФО; 4) стилістичний компонент значення ФО; 5) національно-етнічний компонент значення ФО.

Еквівалентна відповідність повинна обов'язково відтворювати переносне значення ФО, виражати те саме емоційне відношення (позитивне, негативне, нейтральне) і мати таку саму або хоча б нейтральну стилістичну характеристику. Збереження прямого значення ФО важливе не стільки саме по собі, скільки для збереження образності. Тому за необхідності переносне значення може бути передане у перекладі за допомогою іншого образу, а іноді доводиться використовувати і однопланову відповідність, позбавлену образності, щоб зберегти головний компонент значення. Відтворення національно-етнічного компоненту зберігає національний колорит оригіналу, але іноді може затемнювати переносне значення і перешкоджати досягненню еквівалентності, оскільки рецептор перекладу може не володіти фоновими знаннями рецептора оригіналу.[3,136-138]

Існує три основних типи відповідностей образним ФО оригіналу.

Відомо, що англійська література мала значний вплив на розвиток німецької мови. Отже, можна зробити висновок, що багато англійських фразеологічних виразів знаходять повне відтворення у німецькій мові маючи у наявності повні або часткові еквіваленти. Наприклад, чисто англійський фразеологізм *blue stocking*, що має історичне підґрунтя, асимілювався німецькою мовою у фразеологічну одиницю *Blaustrumpf*. Оскільки англійська і німецька мови пройшли подібні історичні, культурні, релігійні етапи розвитку, то в них, відповідно, існують ФО з однаковим образним, предметним, національно-етнічним компонентом. Тут ми зустрічаємо повні еквіваленти, які зберігають усі компоненти вихідної ФО. До таких фразеологізмів відносяться наступні:

англ. Still waters run deep = нім. Stille Wasser sind tief – в перекладі на українську мову – Тихі води глибокі = В тихому болоті чорти водяться;

англ. Too many cooks spoil the broth = нім. Viele Köche verderben den Brei - У семи няньок дитина без ока;

англ. Get on one's high horse (також ride the high horse) = нім. Sich aufs hohe Pferd setzen - триматися зарозуміло;

англ. to get wind of something = нім. Wind von etwas bekommen – зрозуміти, пронюхати щось;

англ. Live and let live = нім. leben und leben lassen – сам живи й іншим не заважай жити;

До даного типу відповідностей належать і інтернаціональні фразеологізми, запозичені обома мовами із якої-небудь третьої мови, давньої чи сучасної. Сюди ж відносяться біблеїзми та вирази з творів античної літератури:

англ. the sword of Damocles = нім. das Damoklesschwert =Дамоклів меч.

англ. bear a cross = нім. Kreuz tragen – нести хрест;

англ. in the seventh heaven = нім. im siebenten Himmel sein – на сьомому небі

Немало англійських фразеологізмів перекладаються частковими німецькими еквівалентами, які передають повне значення, зберігаючи

стилістичну направленість, але містять лексичні, граматичні або лексико-граматичні відмінності. У даному типі відповідностей однакове переносне значення передається за допомогою іншого образу при збереженні всіх інших компонентів семантики фразеологізму:

англ. A bird in the hand is worth two in the bush = нім. Besser ein Sperling in der Hand als eine Taube auf dem Dach = Краще синиця в руках, ніж журавель в небі.

англ. black book – нім. die schwarze Liste – чорний список;

англ. yellow belly – нім. Grünschnabel - жовторотик;

англ. Put by for a rainy day – нім. für den Notfall legen – відкласти на чорний день;

англ. Kill two birds with one stone – нім. zwei Fliegen mit einer Klappe schlagen – Одним пострілом двох зайців вбити;

англ. Don't count your chickens before they are hatched – нім. Man soll den Tag nicht vor dem Abend loben – Курчат рахують восени;

англ. Go through fire and water – нім. Mit allen Wassern gewaschen sein – Пройти вогонь і воду;

англ. The game is not worth the candle – нім. Das ist nicht der Mühe wert – Шкурка вичинки не варта;

Дані вирази є прикладом фразеологічного аналога.

Третій тип відповідностей утворюється двома способами: шляхом калькування іншомовної образної одиниці (відповідності даного типу застосовуються лише в тому випадку, якщо образ у вихідній одиниці достатньо прозорий і зрозумілий) і шляхом дескриптивної перифрази. До даної, найчисельнішої групи відповідностей належать без еквівалентні ФО, при перекладі яких використовуються нефразеологічні способи. При адекватному перекладі подібні фрази потрібно пояснювати за допомогою вільного сполучення слів:

англ. be in the black - нім. von etwas Vorteil haben - мати прибуток;

англ. be in the red - нім. den Schaden haben – мати втрати;

англ. to shake one's leg - нім. ein ausschweifendes Leben führen - вести розпусний спосіб життя;

англ. bleed like a pig - нім. verbluten – стікати кров'ю (порівняйте: як свиня під ножем);

англ. drink like a fish - нім. anhaltend trinken – пити запоєм;

англ. to give a leg up – нім. unter die Arme greifen – допомогти, надати допомогу;

англ. The boot is on the other leg – нім. Die Umstände wurden verändert – Обставини змінились.

Стійкі сполучення слів іноді перекладаються дослівно, незалежно від того, чи існує повний або ж частковий еквівалент чи ні. Цей спосіб перекладу називається калькуванням. Без калькування не можна обійтись, коли образ фразеологізму надзвичайно важливий для правильного розуміння тексту і, в той самий час, прозорий, а заміна його іншим образом не дає достатнього ефекту.

Ми спостерігаємо калькування при перекладі нестійких порівнянь, гри слів та у деяких англійських прислів'ях, особливо тих, що не мають підтексту:

англ. The grass is always greener on the other side of the hill. – нім. Das Gras ist immer grüner auf der anderen Seite des Hügels. – Трава завжди зеленіша на іншій стороні пагорба.

Досить часто можна наштовхнутись на калькування, коли метою перекладача є передача національно-етнічного компоненту значення ФО. В таких випадках калька не рідко супроводжується коротким історичним коментарем:

англ. to carry coals to Newcastle – нім. die Kohle nach Newcastle fahren (Newcastle ist das Zentrum der Kohlegewinnung) – возити вугілля до Ньюкасла (Ньюкасл є центром вугледобування).

Отже, що стосується найбільш адекватних способів перекладу фразеологізмів з англійської мови на німецьку, то вони підлягають загальним правилам перекладу ФО. Оптимальним варіантом є переклад повним еквівалентом, оскільки фразеологізми англійської та німецької мов співпадають часто лексично і структурно. Цей факт можна пояснити результатом тісної взаємодії двох мов, що належать до однієї сім'ї, та широким запозиченням англійських ФО німецькою мовою. Зважаючи на певні національно-етнічні відмінності та відмінності в синтагматичних функціях членів речення в досліджуваних мовах, досить часто спостерігається використання часткових відповідностей та фразеологічних аналогів. Найчастіше перекладачі вдаються до дескриптивної перифрази за браком повних або часткових еквівалентів, які б передавали образність та стилістичну направленість вихідної англійської ФО.

Література:

1. Білодід І.К. (Ред.): Сучасна українська літературна мова: В 5-ти кн.- К.: Наук.думка, 1969-1673с.
2. Виноградов В. В. Избранные труды. Лексикология и лексикография Об основных типах фразеологических единиц в русском языке. - М., 1977, с. 140-161
3. Комиссаров В.Н. Теория перевода. – М.: Высшая школа, 1990 – 250с.
4. Кунин А.В. Основные понятия фразеологической стилистики. – В кн.: Проблемы лингвистической стилистики / Тез. докл. научн. конф. М.: Изд-во МГПИИЯ, 1969, с.71-75
5. Хлівний В.А. Національно-культурна своєрідність фразеологізмів з погляду взаємозв'язку мови і культури. / Доп. міжн. конф. К.: 1993 – с. 96-100